

PRACE DROBNE

Natalia Wilczek

Zakład Kultury Czytelniczej i Informacyjnej
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Szkoła Podstawowa nr 17 im. Stanisława Ligonia w Żorach
e-mail: nataliawilczek@op.pl

Odbudowa bibliotek po wojnie domowej w Kosowie

Abstrakt: W latach 1996–1999 trwała wojna domowa w Kosowie, które ówczesnie wchodziło w skład Federalnej Republiki Jugosławii. Jeszcze kilkanaście lat po wojnie Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii wydaje wyroki dotyczące zbrodni przeciw ludzkości. Oprócz ludobójstwa w czasie wojny miało miejsce *libricide*, czyli celowe niszczenie książek, jako jeden z elementów związany z czyszczeniami etnicznymi. Niezwłocznie po zakończeniu wojny podjęto działania, które miały za zadanie zrekonstruować utracone dziedzictwo, co wymagało ogromnego zaangażowania wielu osób. W 2000 r. utworzono raport *Biblioteki w Kosowie. Ogólna ocena oraz krótko- i długoterminowy plan rozwoju (Libraries in Kosova/Kosovo. A general assessment and a short and medium-term development plan)*. Dokument powstał dzięki współdziałaniu UNESCO, Rady Europy oraz IFLA. Utworzono The Kosova Library Mission. W ramach misji odbudowy kosowskich bibliotek zaproponowano długoterminowy plan Kosova Library Project 2000+, zakładający m.in. utworzenie jedenastu różnych programów związanych z odbudową sieci bibliotek, a także ich udoskonaleniem.

Słowa kluczowe: Biblioteki. Jugosławia. Kosowo. Książki

Początki konfliktu serbsko-kosowskiego

Wojna domowa w Kosowie to efekt kilkuset lat konfliktów o podłożu religijnym, narodowościowym oraz etnicznym. Serbowie uznają Kosowo za kolebkę swojej państwowości. Ponadto w serbskiej historii zajmuje ono jedno z najważniejszych miejsc z powodu bitwy na Kosowym Polu (serb. *Косовска битка*), która miała miejsce 15 czerwca (lub 28 czerwca – według kalendarza gregoriańskiego) 1389 r. Choć

od tego wydarzenia minęło ponad 600 lat, tzw. mit kosowski nadal jest niezwykle żywy we współczesnej serbskiej historii i kulturze. Dla wielu Serbów wydarzenia z XX w. są kontynuacją czternastowiecznych walk.

W dniu świętego Wita 1389 r. armia Murada I, sułtana Imperium Osmańskiego, stoczyła walkę z armią dowodzoną przez Lazara Hrebeljanowicia. Lazar był jednym z kilku serbskich książąt, a wyróżniało go to, że udało mu się zjednoczyć najwięcej serbskich ziem pod swoim panowaniem. Sama bitwa jest niezaprzeczalnym faktem, jednak między Serbami a Albańczykami istnieją znaczące różnice w interpretacji zaistniałych wydarzeń. Według Serbów tego dnia armia serbska zmierzyła się z najazdem muzułmanów. Współcześnie większość Albańczyków wyznaje islam, w związku z tym Serbowie traktują ich jako potomków muzułmańskich rywali z XIV w. Jednak Albańczycy zwracają uwagę na to, że ich przodkowie również brali udział w bitwie po stronie Lazara, ponieważ w tamtym czasie byli chrześcijanami. W związku z tym w wersji albańskiej bitwa kosowska to walka chrześcijańskiej koalicji pod wodzą Lazara, czyli nie tylko serbskich wojsk. Według Serbów Lazar zawarł wtedy z Bogiem kosowskie przymierze (serb. *косовски завет*). Przed bitwą serbskiemu władcy miał ukazać się anioł, który nakazał mu dokonanie wyboru między królestwem na ziemi a królestwem w niebie. Lazar wybrał Królestwo Niebieskie, tym samym zgadzając się na przegraną armii serbskiej i upadek państwa w zamian za wieczne zbawienie wszystkich Serbów. Przez to wydarzenie Serbowie uważają się za naród wybrany, zaś Lazar został przez nich uznany za męczennika (najprawdopodobniej już dwa lata po śmierci dokonano jego kanonizacji). Serbowie są również przekonani, że Lazar rzucił tzw. klątwę kosowską na każdego Serba, który nie stanął do walki z Imperium Osmańskim. W serbskiej narracji każda następna bitwa, w której uczestniczą, zwłaszcza o obronę Kosowa, jest kontynuacją bitwy z 1389 r. – każda przegrana potwierdza przymierze zawarte przez Lazara, a jednocześnie jest aktem ofiary. W związku z tym, że bitwa kosowska trwa nieustannie, każdy Serb nadal powinien walczyć o terytorium swojego państwa, a jeśli tego nie czyni, jest uznawany za zdrajcę¹. To właśnie z mitu kosowskiego Serbowie wywodzą swoje poczucie tożsamości narodowej i chociaż wielu z nich nigdy nie było na terenie Kosowa, uznają je za nieodłączną część swojej historii, dlatego według nich nie może ono zostać im odebrane.

¹ W XX w., gdy nastąpiła eskalacja konfliktu na terenie Kosowa, za następcę Lazara został uznany Slobodan Milošević.

W późniejszych latach teren Kosowa w większości został włączony do Imperium Osmańskiego, natomiast tzw. Serbia właściwa² należała w różnych latach do Austrii, później także do Imperium. Jednak terytorium to uzyskało szeroką autonomię. Z czasem do Kosowa napływało coraz więcej Albańczyków (w 1912 r. ich liczba czterokrotnie przewyższała liczbę Serbów [8, s. 20]). W wyniku wojen bałkańskich w 1913 r. Serbii przyznano Kosowo, a także utworzono niezależne państwo albańskie. Albańczycy z Kosowa pozostali poza granicami swojego kraju. Podczas II wojny światowej Kosowo zostało przyłączone do kontrolowanej ówczesnie przez państwo włoskie tzw. Wielkiej Albanii, jednak w 1945 r. stało się częścią federacji jugosłowiańskiej. Po kolejnych latach separacji i ograniczonych kontaktów Albańczyków z Kosowa z Albańczykami z Albanii powstało między nimi wiele różnic, zarówno historycznych, jak i kulturowych. Fatos Lubonja, albański pisarz, stwierdził: „nie jesteśmy dwoma różnymi narodami, ale też nie wydaje mi się, abyśmy już byli jednym narodem” [6, s. 355]. Z tego powodu wojna w Kosowie, początkowo uznawana za wojnę serbsko-albańską, z czasem przerodziła się w konflikt serbsko-kosowski, w efekcie którego dziewięć lat po zakończeniu działań wojennych, 17 lutego 2008 r. Kosowo proklamowało swoją niepodległość (do tej pory zostało uznane przez ponad sto państw).

Wojna w Kosowie

Działania wojenne w Kosowie trwały od 1996 do 1999 r., a nawiązały się od lutego 1998 do czerwca 1999 r. – zwłaszcza w ostatnim roku, kiedy NATO przeprowadziło lotniczą operację nad terytorium Jugosławii, określaną jako Allied Force. W czasie trwania konfliktu Kosowo było częścią Federalnej Republiki Jugosławii, która składała się z Republiki Serbii i Republiki Czarnogóry. Kosowo, jako Prowincja Autonomiczna Kosowo i Metochia, było częścią Republiki Serbii. Główne podłoże konfliktu miało charakter etniczny i religijny. Na terytorium Kosowa przeważała ludność pochodzenia albańskiego (w zdecydowanej większości wyznania islamskiego), zaś Serbowie (najczęściej osoby wyznania prawosławnego) stanowili mniejszość, jed-

² Na Serbię właściwą składa się większość terenów współczesnej Republiki Serbii, tj. ziemie na południe od Belgradu, bez południowych rejonów okręgu zlatiborskiego, raskiego i pczyńskiego.

nocześnie posiadając więcej praw i przywilejów, których Albańczycy byli systematycznie pozbawiani.

Początkowo konflikt odnosił się do Albańczyków i Serbów. Jednak w wyniku zmian związanych z przynależnością państwową Kosowa, a co za tym idzie, różnych doświadczeń, np. dotyczących sytuacji politycznej, wielu Albańczyków było bardziej związanych z Kosowem niż z Albanią. Zaczęli też określać się jako Kosowarzy. W Polsce zazwyczaj używa się wymiennie słów „Kosowar” (niepoprawne) i „Kosowianin”. W języku angielskim stosuje się trzy nazwy na określenie mieszkańców Kosowa, rozróżniające jego mieszkańców: *Kosovar*, czyli Albańczyk z Kosowa, *Kosovac* – Serb z Kosowa oraz *Kosovan*, które jest określeniem neutralnym.

Szacuje się, że w wyniku działań wojennych zginęło od 5 do 11 tys. osób, a przywódcy wojskowi obu stron oskarżani są o zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości. Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii zakończył procesy do końca 2014 r. (czyli 15 lat po zakończeniu działań wojennych!), a rozpatrywanie apelacji do końca 2015 r.³

W czasie wojny oprócz czystek etnicznych dochodziło do niszczenia dóbr kultury serbskiej (ze strony Albańczyków) i albańskiej (ze strony Serbów). Jednym z przejawów czystek kulturowych było celowe niszczenie książek, czyli tzw. *libricide* [4, s. 105–131].

Libricide

Planowe unicestwienie wszelkich przejawów kultury albańskiej na terytorium Kosowa miało miejsce jeszcze przed wybuchem wojny. Serbowie uznali takie postępowanie za obronę swojej kultury i serbskiej tożsamości Kosowa i podjęli w tym względzie szeroko zakrojone działania. Wiele z nich było wymierzonych w literaturę, książki oraz bibliotekarstwo. Istniał zakaz uzupełniania zbiorów bibliotecznych o książki wydane w języku albańskim, pomimo tego, że Albańczycy stanowili większość mieszkańców Kosowa. Systematycznie zmniejszano liczbę bibliotek poprzez ich likwidację. Zwalniano bibliotekarzy pochodzenia albańskiego, a osobom, które nie znały języka serbskiego, zabroniono korzystania z bibliotek [9], nawet jeśli chciały mieć dostęp do nielicznych albańskojęzycznych publikacji. W latach 1991–1995 w Narodowej

³ Jednak nie dotyczy to wszystkich oskarżonych, m.in. Radovana Karadžicia i Ratko Mladicia.

i Uniwersyteckiej Bibliotece Kosowa w Prisztinie zniszczono ponad 100 000 albańskich książek. Wiele z nich było częścią dziedzictwa kulturowego Kosowian i Albańczyków.

W czasie wojny domowej w Kosowie nastąpił kolejny etap niszczenia wszelkich przejawów kultury albańskiej. Ponad 100 000 książek w języku albańskim zostało przerobionych na ścier i wywiezionych do fabryki papieru w Lipljan. Narodowa i Uniwersytecka Biblioteka Kosowa stała się siedzibą serbskich uchodźców z Chorwacji i Bośni, którzy wyemigrowali do Republiki Serbskiej po wcześniejszych konfliktach na wymienionych terytoriach. W późniejszym czasie biblioteka stała się wojskowym centrum dowodzenia, a niemal wszystkie sprzęty pozostawione w budynku zostały całkowicie zniszczone lub ukradzione. Po wojnie bibliotekarze musieli uzyskać zgodę KFOR (Kosovo Force, międzynarodowe siły pokojowe NATO) na ponownie użytkowanie obiektu. Po przeszukaniu przez KFOR terenu biblioteki odnaleziono mundury, wiele sztuk broni itp. [1, s. 5–6]. Większość książek została spalona, często celowo.

Po wojnie

Po zakończeniu działań wojennych i unormowaniu sytuacji na terenie objętym konfliktem postanowiono ocenić straty oraz stan zasobów bibliotek, a także zinwentaryzować to, co pozostało lub udało się uchronić od zniszczenia. Przykładowo na Wydziale Architektury Uniwersytetu w Prisztinie ocalały 24 woluminy. Na terenie Kosowa przed wojną istniało 25 głównych bibliotek publicznych, po wojnie 10 z nich ocalało w stanie nienaruszonym, 12 zostało zniszczonych, a 3 kompletnie spalono. Ze 158 bibliotek z terenów wiejskich 62 zostały całkowicie zniszczone. Na 1200 bibliotek szkolnych 873 wymagały naprawy, 132 zostały zniszczone. We wszystkich bibliotekach z terenu Kosowa łącznie pozostało 1 114 000 woluminów (co oznacza, że zanotowano 44,7% strat w porównaniu do stanu zasobów sprzed wojny)⁴ [3, s. 16, 36]. Za najpilniejszą potrzebę kosowskiego bibliotekarstwa uznano odbudowę infrastruktury, w tym konieczność wymiany przestarzałego, zniszczonego lub rozkradzionego sprzętu. Należało także zakupić nowe woluminy i stworzyć katalogi online. Kosowscy bibliotekarze przez

⁴ Dla porównania – Biblioteka Śląska w Katowicach posiada obecnie ponad 2 000 000 woluminów.

ponad pół roku pracowali za darmo, bez ogrzewania, prądu czy odpowiedniego sprzętu.

Już w 2000 r. z inicjatywy UNESCO, przy współdziałaniu Rady Europy oraz IFLA/FAIFE (IFLA Committee on Freedom of Access to Information and Freedom of Expression; Komitet IFLA ds. dostępu do informacji oraz wolności słowa), podjęta została inicjatywa pod nazwą The Kosova Library Mission. Na podstawie wizytacji bibliotek zlokalizowanych we wszystkich większych miejscowościach Kosowa oddelegowani eksperci: Carsten Frederiksen, ówczesny wicedyrektor biura IFLA/FAIFE w Kopenhadze, oraz Frode Bakken, prezes norweskiego stowarzyszenia bibliotek, opracowali raport *Biblioteki w Kosowie. Ogólna ocena oraz krótko- i długoterminowy plan rozwoju (Libraries in Kosova/Kosovo*⁵. *A general assessment and a short and medium-term development plan*) [3]. W dokumencie tym zaproponowano wdrożenie Kosova Library Project 2000+, zakładającego realizację 11 programów odbudowy i rozwoju bibliotek.

Pierwszy z nich to Legislation and Administration Programme (Prawodawstwo i administracja). Jego głównym celem było ustabilizowanie kwestii prawnych, rewizja dotychczasowych oraz stworzenie nowych przepisów prawa, w tym przepisów dotyczących egzemplarza obowiązkowego, a także stworzenie systemu bibliotecznego od podstaw. Konieczność stworzenia nowego systemu bibliotecznego była spowodowana tym, że do tej pory sieć biblioteczna Kosowa była powiązana z Belgradem. Z powodu zmian przynależności państwowej oraz nowego podziału administracyjnego regionu należało utworzyć system niezależny od bibliotek z terenów Serbii.

6 kwietnia 2012 r. Zgromadzenie Narodowe Republiki Kosowa ogłosiło *Prawo biblioteczne* [5] (pierwsze po wojnie powstało w 2003 r.), regulujące takie kwestie, jak: typy bibliotek, ich zadania, struktura, funkcje, program rozwoju, sieć biblioteczna, zadania dyrektora Biblioteki Narodowej, dyrektorów bibliotek publicznych, obowiązki Biblioteki Narodowej, bibliotek miejskich i szkolnych oraz pozostałe zagadnienia dotyczące bibliotek, bibliotekarzy, a także czytelników. Nowe przepisy zobowiązują każdą osobę, która publikuje książki na terenie Kosowa, do przekazania 5 egzemplarzy każdej wydanej książki Narodowej Bibliotece Kosowa w ciągu 30 dni od daty wydania (artykuł 23, punkt 1). Zgodnie z kolejnym artykułem każda osoba

⁵ Zastosowanie w tytule raportu podwójnej nazwy terytorium wynikało m.in. z jego niepewnego ówczesnie statusu: *Kosova* jest nazwą albańską, a *Kosovo* – transliteracją nazwy serbskiej.

posiadająca materiały o dużym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego powinna poinformować o nich Narodową Bibliotekę Kosowa, by jej pracownicy mogli je sprawdzić, a następnie w razie konieczności dokonać ich konserwacji. Artykuł 25 (rozdział III) *Prawa bibliotecznego* dotyczy kar – już w pierwszym punkcie zapisano, że osoba, która niszczy materiały biblioteczne, nie zwraca ich lub w jakikolwiek inny sposób łamie zasady korzystania z nich, może zostać ukarana grzywną w wysokości od 100 do 1000 euro. Kara za nieprzesłanie egzemplarza obowiązkowego do Narodowej Biblioteki może wynieść od 500 do 1000 euro. Kosowskie prawo biblioteczne zostało podzielone na 29 artykułów ujętych w trzech rozdziałach.

Mobile Library Service Programme to program na rzecz bibliotecznych usług mobilnych. Jego zasady omówiono również w przepisach *Prawa bibliotecznego* z 2012 r. W wyniku działań wojennych wiele miast i wsi zostało pozbawionych dostępu do książek (zbiory prywatne również zostały zniszczone), postanowiono zatem utworzyć przenośne zbiory książek. Dzięki mikrobusom, które mieściły nawet do 2000 woluminów, docierano do szkół, oddziałów bibliotek, przedszkoli, fabryk itp. W ten sposób uchroniono przed wykluczeniem wielu Kosowian, zwłaszcza tych z terytoriów najbardziej poszkodowanych w czasie wojny.

Trzeci program opisany w raporcie to Reconstruction Programme. Jego celem jest odbudowa zniszczonych bibliotek oraz infrastruktury, zakup nowych mebli, doprowadzenie ogrzewania i prądu do budynków bibliotek, renowacja książek, a także poszukiwanie partnerów i sponsorów bibliotek. W 2000 r. Frederiksen oszacował, że kosowskie biblioteki będą potrzebować prawie 7 000 000 dolarów, by można było przywrócić ich sprawne funkcjonowanie.

Priorytet czwarty – Book and Reading Programme (Program na rzecz książek i czytelnictwa) – zakłada zaopatrzenie bibliotek w publikacje w języku albańskim, ale także serbskim czy tureckim, ponieważ brak wiedzy o kulturze innych grup etnicznych wpływa negatywnie na ich postrzeganie. Im społeczeństwo ma większą wiedzę, tym większa szansa na wzajemne zrozumienie i porozumienie. W ramach programu mają też powstać reklamy promujące czytelnictwo. Planuje się zwiększenie liczby książek anglojęzycznych oraz utworzenie warsztatów dla młodych pisarzy.

Celem piątego projektu – Information Technology Programme (Programu na rzecz technologii informacyjnej) – jest stworzenie lub wdrożenie już istniejącego systemu bibliotecznego, wdrożenie i rozpowszechnienie usług opartych na technologii informacyjnej, zapew-

nienie darmowego dostępu do Internetu w każdej bibliotece, a także umożliwienie czytelnikom korzystania z wypożyczalni międzybibliotecznych.

Kolejny program – Professional Training and Development Programme – dotyczy kształcenia i rozwoju zawodowego. Po wojnie kosowskie biblioteki były pozbawione wykwalifikowanych pracowników, dlatego niezwykle ważne okazało się stworzenie odpowiednich warsztatów, szkoleń, kierunków studiów oraz kursów doskonalących, by wykształcić profesjonalną kadrę biblioteczną. Ponadto celem programu jest odnowienie członkostwa w instytucjach i organizacjach międzynarodowych.

Cultural Heritage Programme (Program na rzecz dziedzictwa kulturowego) to projekt współpracy z międzynarodowymi instytucjami, które posiadają w swoich zasobach kosowskie zbiory. Ma on na celu również digitalizację kosowskiego dziedzictwa kulturowego, utworzenie bibliografii narodowej, a także ochronę ocalałych zbiorów. Digitalizacja ma służyć zabezpieczeniu najważniejszych wydawnictw związanych z kosowską kulturą, a ponadto umożliwić ich udostępnienie wszystkim Kosowianom. *Prawo biblioteczne* zobowiązuje również każdego z nich do przekazania lub udostępnienia Narodowej Bibliotece Kosowa książek o największym znaczeniu dla kosowskiej kultury w celu digitalizacji.

Celem Children and Youth Programme jest utworzenie bibliotek lub oddziałów dla dzieci i młodzieży. Najmłodszy mieszkańcy Kosowa nie mają wielu możliwości atrakcyjnego spędzania wolnego czasu, a ponadto, według raportu IFLA/FAIFE, większość z nich zmaga się z traumami wojennymi [3, s. 53]. Biblioteki powinny organizować interesujące zajęcia dla dzieci i młodzieży, a także wspierać ich rozwój.

Dziewiąty program to Open Access Programme, czyli Program na rzecz otwartego dostępu do zasobów. Jego celem jest wspieranie edukacji społeczeństwa poprzez zapewnienie wolnego dostępu do informacji i niektórych zbiorów. Zakłada on również wydłużenie godzin otwarcia bibliotek oraz dostosowanie pomieszczeń bibliotecznych dla osób niepełnosprawnych.

Dwa ostatnie programy to: Initiative Support Programme (Program na rzecz wspierania inicjatyw oddolnych) oraz Twinning programme (Program dotyczący tzw. współpracy bliźniaczej, czyli partnerstwa z międzynarodowymi instytucjami publicznymi), którego celem jest przede wszystkim wymiana doświadczeń [3].

Współcześnie

Księgozbiór Kosowskiej Biblioteki Narodowej (kos. Biblioteka Kombëtare e Kosovës) liczy obecnie ponad 2 000 000 woluminów. Współczesna nazwa tej ksiąznicy obowiązuje od 2014 r. W latach 1990–1999 funkcjonowała pod nazwą Narodowa i Uniwersytecka Biblioteka Kosowa i Metochii (kos. Biblioteka Popullore dhe Universitare e Kosovës e Metohisë), a w latach 1999–2014 – Narodowa i Uniwersytecka Biblioteka Kosowa (kos. Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës). Patronem Kosowskiej Biblioteki Narodowej został Pjetër Bogdani, siedemnastowieczny ksiądz katolicki i pisarz, który był jednym z pierwszych autorów tworzących w języku albańskim [7].

Gmach biblioteki został zaprojektowany przez chorwackiego architekta, Andrija Mutnjakowicia. Charakterystyczny wygląd obiektu (fot. 1) był wielokrotnie komentowany, a redakcja brytyjskiej gazety „The Telegraph” uznała go za jeden z trzydziestu najbrzydszych budynków świata. Składa się on z 99 kopuł wieńczących sklepienie różnej wielkości bloków otoczonych metalową siatką. Jego styl jest wynikiem połączenia wpływów Imperium Osmańskiego oraz Bizancjum, obecnych na terytorium Kosowa. Właśnie dzięki temu unikalnemu wyglądowi budynek ten stał się symbolem Prisztiny.

Fot. 1. Kosowska Biblioteka Narodowa
Źródło: [10].

Obecna Biblioteka Narodowa została utworzona w 1944 r. w Prizren jako księżnica regionalna. Dwa lata później otrzymała nową siedzibę w Prisztinie. W 1952 r. została zamknięta na cztery lata, natomiast w 1982 r. przeniesiono ją do obecnego budynku. W 2004 r. wprowadzono w niej system Aleph 500. Rozpoczęto współpracę z innymi bibliotekami, a także zbieranie funduszy na rozwój bibliotekarstwa.

Księżnica posiada stronę internetową [2], gdzie zamieszczane są np. informacje o konferencjach, w których udział biorą jej pracownicy. Na stronie można znaleźć przycisk sugerujący, że użytkownik może przejść do wersji anglojęzycznej, jednak w praktyce tak się nie dzieje i wszystkie informacje nadal dostępne są tylko w języku albańskim. Z głównej strony biblioteki można wejść do katalogu online, który jest dostępny tylko w języku angielskim.

W latach 2004–2013 biblioteka wydawała swoje czasopismo „Biblioetra”, którego numery z lat 2004–2011 (oprócz pierwszego numeru z 2007 r.) dostępne są na stronie biblioteki w zakładce „Botimet” (Publikacje). W każdym roku ukazywały się trzy numery czasopisma. Omawiano w nich historię bibliotekarstwa w Kosowie, dzielono się pomysłami dotyczącymi rozwoju bibliotekoznawstwa.

Proces odbudowy bibliotek w Kosowie trwa nieustannie, ponieważ nadal istnieją miasta bez nich, np. Maliszewo, gdzie biblioteka została spalona w lipcu 1998 r. i do tej pory jej nie odbudowano.

Bibliografia

- [1] Bashota S., Kokollari B.J.: *Kosova Libraries. History and Development* [online]. [Data dostępu: 30.11.2015]. Dostępny w World Wide Web: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2010/136-bashota-en.pdf>.
- [2] *Biblioteka Kombëtare e Kosovës* [online]. [Data dostępu: 31.12.2015]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteka-ks.org>.
- [3] Frederiksen C., Bakken F.: *Libraries in Kosova/Kosovo. A general assessment and a short and medium-term development plan* [online]. [Data dostępu: 30.11.2015]. Dostępny w World Wide Web: http://www.unesco.org/webworld/kosovo_library/report.rtf.
- [4] Knuth R.: *Libricide. The Regime-Sponsored Destruction of Books and Libraries in the Twentieth Century*. Praeger 2003. ISBN 978-0313361487.
- [5] *Law for libraries*. Law No. 04/L-097 [online]. [Data dostępu 30.11.2015]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20for%20libraries.pdf>.

- [6] Lubonja F.: *Albania – wolność zagrożona. Wybór publicystyki z lat 1991–2002*. Sejny 2005.
- [7] Lubonja F.: *Between the glory of virtual world and a misery of real world*. In: *Albanian Identities. Myth and History*. Eds. S. Schwandner-Sievers, B.J. Fischer. London 2002, s. 95.
- [8] Pavlowitch S.K.: *Historia Bałkanów 1804–1945*. Warszawa 2009.
- [9] Riedlmayer A.: *Libraries and archives in Kosowa. A postwar report*. “Bosnia report” [online]. 1999/2000, No. 13/14. [Data dostępu: 30.11.2015]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bosnia.org.uk/bosrep/decfeb00/libraries.cfm>.
- [10] *The Library and its surroundings*. In: *Wikipedia* [online]. 29.11.2012. [Data dostępu: 31.12.2015]. Dostępny w World Wide Web: https://en.wikipedia.org/wiki/National_Library_of_Kosovo#/media/File:National_Library.JPG.

Natalia Wilczek

Department of Reading and Information Culture
Institute of Library and Information Science
University of Silesia in Katowice
Stanisław Ligoń Primary School No 17 in Żory
e-mail: nataliawilczek@op.pl

Rebuilding Libraries After the Civil War in Kosovo

Abstract: In the years 1996–1999 the civil war raged in Kosovo, which at that time was part of the Federal Republic of Yugoslavia. Several years after the war, the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia was still giving judgments on crimes against humanity. In addition to the genocide during the war there was *libricide* – intentional destruction of books, as one of the elements associated with ethnic cleansing. Immediately after the war, actions supposed to reconstruct the lost heritage were taken, which required an enormous commitment of many people. In 2000, a report on the Kosovo Library, a general assessment and a short and medium-term development plan were created. The document was written through the collaboration of UNESCO, Council of Europe and IFLA. The Kosova Library Mission was created, within which the long-term plan Kosova Library Project 2000+ was proposed. The plan assumes the creation of eleven different programmes related to reconstruction and improvement of the library network.

Keywords: Libraries. Yugoslavia. Kosovo. Books